

Потенциалът на асоциирането за жените в дребномащабния риболов в Румъния

Автори:

Dimitrina Kostova – PhD “Organization and management outside the sphere of material production”

Tihomira Trifonova

По данни на Евростат Румъния е сред държавите в Европа (заедно с Гърция, Италия, Хърватия и Испания) с най-ниско участие на жените на пазара на труда. Разликите по пол са неоспорими по признака „професионален статут“ с концентрация на жените в категориите „неплатен семеен работник“ или „самонает“. В категорията „собствен бизнес“ броят на жените е три пъти по-малък от този на мъжете. В положителен план разликите в заплащането между жените и мъжете в страната е една от най-малките.

Тези статия разглежда проблема с различното трудово участие на жените и мъжете в Румъния в областта рибарство. Тя поставя ролята на жените в контекста на дребномащабния риболов, предизвикателствата пред дребномащабните рибари, които се оказват още по-големи за жените, измеренията на тяхното участие в сектора. Акцентът е поставен върху възможностите, които асоциирането би им предоставило за преодоляване на проблемите и повишаване на качеството на живот в рибарските общности.

Контекст на дребномащабния риболов в Румъния

Типично за черноморския басейн е, че голяма част от рибните запаси се намират в широките пространства на изключителната зона на няколко крайбрежни държави. Сред тях румънският бряг е много важен от гледна точка на ролята му за изхранването и отглеждането на основните рибни видове, въпреки че уловът в тази зона не надхвърля 2-3% от общия за Черно море. Дължината на румънския черноморски бряг е 245 км и плиткият континентален шелф в румънската зона на отговорност е важен сегмент от регионалния риболовен потенциал по отношение на търговски интерес и национално и международно пазарно търсене предвид конкуренцията от вноса на рибни продукти и особено на замразена риба. Подобно на другите държави по черноморското крайбрежие, липсата на оперативен опит при новите условия, остарелият риболовен флот и особено нарасналите разходи за гориво и поддръжка са довели до дегенеративни промени в търговския риболов в румънски води.

Дребномащабният риболов в плитките морски води на Румъния се практикува с фиксирани рибарски принадлежности и действията са концентрирани през първите

шест месеца на сезона (от април до септември), когато основните рибни видове, представляващи търговски интерес, се приближават до брега, за да се хранят и размножават. Уловът и производителността се различават от година на година в зависимост от хидро-климатичните условия, състоянието на запасите от ловените видове и от антропогенни фактори. Разликите са много съществени, като през последното десетилетие уловът край румънския бряг варира в диапазона 100 – 616 тона.

Румънските дребномащабни рибари са концентрирани по румънското крайбрежие на четири рибарски пристанища (Сулина, Мидия, Констанца и Мангалия) и други 18 малки рибарски кея, разположени между Сумила и Вама Веке на дълбочина между 2 и 20 метра, а на места дори до 60 м, където се лови калкан, карагъз и черноморска акула. Риболовът се извършва предимно в териториални води. Използват се основно хрилни мрежи едновременно и за лов на видовете в открито море, и за дънен риболов. Крайбрежието е разделено на три сектора: (i) Северен сектор – между Салина и Гура Портишей; (ii) Централен сектор – между Гура Портишей и нос Мидия и (iii) Южен сектор – между нос Мидия и Вама Веке.

За дребномащабния риболов основен е централният сектор. Типично за улова на тези територии е присъствието на много голям брой видове, от които основните са дребни. С най-голямо значение са *Sprattus sprattus/sprat* (10.89-82.16%), *Alosa immaculata* (2.39-21.34), *Psetta maxima maeotica* (3.02-18.69), *Engraulis encrasicolus* (1.65-19.05%), следвани от традиционните видове *Merlangius merlangus euxinus* (1.77- 12.45%), *Gobiidae* (2.05–5.13%), *Trachurus mediterraneus ponticus* (1.37-5.07%), *Squalus acanthias* (0.9-1.36%), *Mugilidae* (0.16-3.25%), *Alosa tanaica* (0.18-0.47%).

Риболовът и аквакултурата са особено важни в отдалечените райони, където те представляват единствен източник на доходи за част от местното население. Румъния има 25 000 км² морски води в Изключителната икономическа черноморска зона. В морските риболовни стопанства са заети 825 рибари, почти изцяло дребномащабни, т.е. с лодки под 12 метра дължина. През 2016 г. регистрираните плавателни съдове за риболов са били 130. Ловят се предимно видове в открито море като черноморска хамсия и европейски шпроти. В по-малък мащаб се ловят дънни риби (калкан), черноморска акула и напоследък големи морски охлюви (*Thomas' rapa whelk*). Количествата шпроти и калкан подлежат на европейските квоти. Риболовът е сезонен и зависим от атмосферните условия в Черно море, където температурните разлики през

зимата и лятото са големи и има силни ветрове. Целият улов се използва за човешка консумация.

Сладководният риболов е основна дейност и традиционна за много от рибарите, които се прехранват от нея. Река Дунав, делтата на река Дунав и нейният биосферен резерват са основните източници. През 2016 г. със сладководен риболов са се занимавали 2 500 рибари, като 62% от лодките са концентрирани по Дунава. Аквакултурата е предимно сладководна, като водните басейни на страната предлагат отлични условия за развитието ѝ. Най-важните култивирани видове са семейство шаранови и особено обикновения шаран. Отглеждат се също и пъстърва, бяла риба, щука. Растежът в производството обаче се дължи най-вече на производството на толстолоб по екстензивен или полу-интензивен начин. През 2015 г. е имало 635 рибовъдни стопанства, почти изцяло сладководни, като през 2016 г. 29 от тях са за органично производство. Производствата на нови видове (като например на есетри) са все още малко. Напоследък се наблюдава и диверсификация на функциите чрез предлагане на услуги като екологичен туризъм, любителски риболов и образователни дейности, свързани с опазване на водното биоразнообразие.

Обработващите предприятия са били 9 през 2015 г. за сладководните и морските видове. Също така се внасят чужди видове за обработка и се предлага разнообразие от продукти с добавена стойност като пушени и мариновани продукти, изчистени и филетирани риби, салати. Износът е за множество държави, сред които основните са България, Гърция и Италия.

Най-важните идентифицирани проблеми са свързани с инвестиции в модернизиране на пристанищата и риболовния флот, промоцията за по-добро позициониране на рибните продукти на пазара, упражняване на контрол чрез прилагане на интегрирана система за проследяване на цялостната верига на предлагането и осигуряване на компенсации и субсидии за непредвидени случаи. По мнение на изследователите и на експерти от сектора развитието на аквакултурата е възпрепятствано от множество трудности и ограничения. Такива са например нападенията от диви животни и непоследователното и неразумно рестриктивно законодателство, а също и промените в климата, дискриминацията на производителите на рибни продукти в сравнение със селскостопанските производители, липсващият стремеж към иновации и недостатъчното сътрудничество между фермерите и приложната наука. В описаните

условия дребномащабните рибари в Румъния са изправени пред множество предизвикателства.

Предизвикателства пред дребномащабните рибари

Работата в сектор дребномащабен риболов в Румъния е свързана с широк спектър от проблеми. Прегледът на съществуващите проучвания и анализи очертава разнообразни проблематични фактори, които могат да бъдат обобщени в четири категории:

1. Инфраструктура и технологична обезпеченост

- Остарял риболовен флот;
- Неадекватни плавателни съдове за морски риболов (риск от инциденти в морето, неадекватни условия на работа);
- Нестандартни рибарски принадлежности;
- Липса на каквато и да механизация на риболовните операции на борда;
- Ограничени съоръжения за акостиране;
- Липсващи места за подслон;
- Недостатъчно техническо оборудване и остарели инсталации.

2. Икономически и управленски фактори

- Растящи цени на горивата;
- Лош санитарен и ветеринарен контрол;
- Ограничен достъп до финансов ресурс.

3. Характеристики на човешките ресурси

- Неефективен маркетинг и промоция на рибните продукти;
- Слаба организация на производителите и рибарите;
- Ниска производителност и слабо обучение;
- Разнообразието на рибните продукти е на ранен етап на развитие.

4. Природни дадености

- Неблагоприятни климатични условия, които засягат риболовната дейност;

- Видове, които не представляват интерес за местните преработватели.

За да бъдат преодолени проблемите, е нужна по-добра хармонизация на стратегиите за развитие на риболовните стопанства с възможностите, предлагани от състоянието на живите морски ресурси и ограниченията, наложени от принципа на екосистемата и рамката за поведение на Организацията по прехрана и земеделие на ООН за отговорен риболов. В стратегически и управленски план има висока степен на еднородност относно подхода и мерките, които трябва да бъдат предприети по проблеми области.

От гледна точка на технологичното обновяване на оборудването и риболовните техники е нужно плавателните съдове да бъдат модернизирани, за да се засили безопасността на навигацията и да се гарантира запазването на рибата. За дребномащабните рибари са необходими малки лодки с дължина под 12 м., адаптирани към условията на морската среда. От ключово значение е и модернизацията на рибарските пристанища, която да осигури по-добри условия за акостиране, разтоварване и складиране на рибата на пристанището или откарване до рибен пазар, а също и инфраструктура за предоставяне на услуги за рибарските лодки и кораби. Румънският риболовен флот се нуждае от разработване на селективни рибарски принадлежности и въвеждане на оборудване, което намалява въздействието на риболова върху морските екосистеми и дъното. В инфраструктурен план трябва да бъдат изградени защитени места за акостиране за подобряване на условията на труд преди пазарната капитализация. Политиката в областта трябва да подпомогне и производителите на риболовни принадлежности и облекла.

Втората област на интервенции от критична важност е професионалното обучение. Рибарите се нуждаят от знания за живите морски ресурси и тяхното място в екосистемата и за начините на диверсификация на дейностите с потенциал за създаване на нови работни места. Програмите за обучение трябва да бъдат насочени към засилване на ефикасността и продуктивността на рибарите и към включването им в управлението на ресурсите още от етапа на вземане на решения. Специално обучение следва да бъде предвидено за стимулиране на млади рибари (под 40 години), които искат да започнат риболовна и рибопроизводителна дейност.

Третата област се отнася до веригата производство – обработка – продажба. Тя включва инфраструктурен, управленски и комуникационен компонент. От инфраструктурна гледна точка пристанищата и кейовете трябва да бъдат приспособени за предоставяне

на услуги, които ще направят индустрията по конкурентоспособна и печеливша. На следващия етап от веригата стои развитието и модернизирането на рибните пазари. От управленска гледна точка усилията трябва да бъдат насочени към повишаване на ефективността на обработката на риба и маркетинговите дейности съгласно изискванията на потребителите и стандартите за качество и безопасност на храните. Морската аквакултура трябва да бъде стимулирана с цел диверсификация на предлаганите видове от една страна, и намаляване на риболовния натиск върху естествените запаси от друга. Управлението в сектора трябва да разработи инструменти, с които да стимулира дребномащабния риболов и традиционните риболовни методи в подкрепа на местните общности. Тези дейности са свързани и с нуждата от въвеждане на механизми за разрешаване на конфликти между различните ползватели на стоки и услуги на морските екосистеми и морските риболовни стопанства според практиките на интегрираното управление на крайбрежните зони.

Комуникационният компонент изисква специфични усилия, тъй като е свързан с промяна на нагласите и на двете страни в процеса – производители и потребители. От една страна са необходими рекламни кампании за рибните продукти, които да увеличат консумацията на риба и да създадат по-благоприятна нагласа към потреблението на морски храни. От друга с рибарите трябва да се работи за използване на по-селективен рибарски инструментариум, който е по-малко разрушителен за хабитатите и има по-слабо въздействие върху застрашените видове и особено върху делфините.

Поради специфичните нужди на жените очертаните проблеми създават особено сериозни предизвикателства в някои аспекти, но едновременно с това и възможности за постигане на реални промени. Възможностите преминават през застъпничество за промени в политиката, участие във вземането на решения, които отразяват специфичните нужди и възпитаване на чувствителност и внимание към спецификата на социалния пол, когато се планират и прилагат конкретни интервенции и мерки в сектора. Тази мащабна задача изисква съюзяване на индивидуалните усилия на жените в риболова и аквакултурата. Въпреки трудностите в работата на женските браншови асоциации, които съществуващата практика разкрива, те са двигателят на промените и без тяхната намеса голяма част от идентифицираните подобрения остават пожелателни или засядат в дневния ред на политиката.

Асоциации на жените в риболовния сектор като възможност за промени и развитие

Жените в дребномашабния риболов са традиционно заети във фермите за аквакултура и преработвателните фабрики, в областта на продажбата на морски дарове, в органите, управляващи риболовния сектор и в по-малка степен в сектора улов (Frangoudes, 2011; Zhao, 2013). Всъщност съществуващата статистика регистрира заетостта в рибарския сектор, само ако тя е декларирана и за нея се получава официално възнаграждение. В редица случаи, най-вече при семейните риболовни или рибовъдни стопанства, женският труд не е деклариран и за него няма официално възнаграждение, което го прави „невидим“ за статистиката. Жените изпълняват разнообразни задачи като водене на документацията, поправка на мрежите, почистване на плавателните съдове, преки продажби и дребномашабна обработка на рибата или аквакултурите. Те почти не получават възнаграждение, а работата им остава непризната от обществото. Нито от националната, нито от европейската статистика ги обхваща. Има много проблеми и с данните, които са налични за видимата заетост.

За Румъния официалната информация представя следната картина:

- в сектор аквакултура предприятия са 315 и в тях са заети 2 135 мъже и 554 жени. Процентът на жените е 20,6%;
- в обработвателния сектор предприятия са 13 и в тях са заети 230 мъже и 342 жени. Процентът на жените е 59,8%;
- общо в двата сектора предприятия са 328 и в тях са заети 2 365 мъже и 896 жени. Процентът на жените е 27,5%.

В мащабите на Европейския съюз участието на жените в сектора в Румъния е по-скоро ниско от гледна точка на брой на заетите жени. Тук обаче поставяме акцента върху качеството на това участие. Съществува съгласие сред експертите, че устойчивите риболовни стопанства и аквакултура и тяхното развитие могат да бъдат постигнати, когато всички заинтересовани страни бъдат включени във вземането на решения. Поради състоянието на властовите отношения в сектора жените в Румъния, както и почти навсякъде другаде в глобален план, имат по-слаб контрол върху веригата на стойността в рибарството и по-ограничен достъп до ресурси. Неофициалните работни места, например в семейните предприятия, означават липса на социално и здравно осигуряване. Така от гледна точка на пълноценно включване и влияние жените са в неблагоприятна позиция. Промяната в тази ситуация предполага овластяване на жените, което може да се осъществи само с помощта на адекватно обучение.

С други думи първата стъпка трябва да бъде обучение, съответстващо на нуждите на жените и достъпно за тях, за да бъде подкрепено професионалното им ангажиране с предприемачески, административни, организационни и законодателни отговорности. Жените са губещи от все по-глобализиращите се пазари поради несигурността на доходите си и са в уязвима позиция по отношение на ниското качество на услугите и намаляващия улов. Затова те имат реален икономически стимул да прилагат иновации и сериозен потенциал като „агенти на промяната“.

Обучението е присъща дейност на професионалните сдружения/асоциации и често е един от ключовите елементи на тяхната мисия. Една женска асоциация би била най-добре запозната с нуждите на жените от обучение и би могла да предложи подходящите учебни програми. Освен това тя може да осигури и сертификация, която да показва владение на важните аспекти на професията и да демонстрира стремеж към високи резултати и поддържане на високо ниво на компетентност. Сертификатът винаги е знак за сериозно отношение и знание в дадена професия.

В допълнение към обучението, професионалните асоциации традиционно провеждат конференции по разнообразни професионални въпроси, на които се представят важни теми и новости, за да могат членовете да се запознаят с тях, да зададат въпросите си, да разговарят с експерти по конкретни проблеми и да задълбочат знанията си в конкретните области от интерес за тях. Груповите срещи също предлагат възможности за учене, тъй като най-често се организират около презентация на гост-лектор или под формата на дискусия тип „кръгла маса“.

Обучението и разпространението на знания от професионалните асоциации се допълва в много случаи от публикуване на периодични издания, новинарски бюлетени, кодекси за професионална етика или стандарти, семинари и уебинари, блогове и всякакви други традиционни и модерни форми на информиране. Професионалните асоциации подпомагат ориентацията за онова, което се случва в професионалната област и което може да повлияе на бъдещето на жените. Те им помагат да се свържат с хората, с които искат да работят и им показват какво правят другите като тях, за да успеят.

Участието в професионална асоциация нерядко е свързано и с преки финансови ползи. Когато асоциацията предлага услуги, както е типичният случай, членовете ѝ ги ползват безплатно или срещу минимална такса. Такива са образователните и информационни услуги под формата на обучения и конференции, ползата от които е огромна и които често имат непостижимо висока пазарна цена. Асоциациите доставят

на своите членове и продукти – списания и новинарски бюлетини, специален достъп до проучвания, анализи и доклади и до онлайн библиотеки, а в определени случаи дори и до групови застраховки. Така те имат реална и материална стойност за участниците в тях. Когато са добре управлявани, те могат да се превърнат в институции на знанието, съветник в кризисни ситуации, авторитетни източници на информация и подкрепа в развитието на кариера.

Стойността, която жените могат да получат от професионалната асоциация, е на три нива: за професията като цяло, за асоциираната група и в индивидуален план. Обменът на опит и информация с хора от същата професия е най-честата причина за асоцииране. Работата в изолация, преоткриването на вече известни неща и несигурността кой е най-добрият курс на действие или коя е обичайната практика в индустрията са обезкуражаващи за всеки. Общуването с други хора, изправени пред същите предизвикателства, е стимулиращо и намалява товара на битката с проблемите.

Действието в мрежа може да бъде от полза за професията като цяло. То хвърля светлина върху общите проблеми, дава възможност за дискусии и установяване на стандарти и добри практики и разпространява информация, която е колегиално оценена, официално или не. Комуникацията в мрежата е бърза и непосредствена и това, което участниците получават, може да не е достъпно за тях по други начини. Как иначе жените в рибарския сектор биха получили достъп до мислите, мненията или начина на работа на техните колежки, с които може дори да са в конкуренция? Заедно винаги се намират по-добри решения. Генерирането на знания засилва способността ни да вършим по-добре работата си. Освен това така получават достъп до опит, който може да не придобият в собствената си работа. Получават и ценната възможност да участват в комисии, да говорят на срещи и конференции, да пишат материали и в крайна сметка да бъдат представители на професията си.

Жените от организациите в секторите риболов и аквакултура са предпочитани за осъществяване на контакт от властите по теми, които се приемат за по-женски от рода на безопасността на работата в морето и социалните въпроси, но все още са пренебрегвани по теми като управлението на ресурсите например. Изключването на женските организации от аспектите, пряко свързани с жизнеспособността на рибарските предприятия и следователно на семействата, вероятно е причината жените да не се споменават в текста на общата политика за рибарство.

Две са дългогодишните организации в Европа, които представляват жените в дребномащабния риболовен сектор: една в Норвегия (съществуваща от 1946 г.) и една в Ирландия (от 1964 г.). В началото инициативите на двете организации са съсредоточени върху социалните въпроси в рибарския сектор – условия на труд на борда на риболовните кораби, живота в рибарските общности и подобрената комуникация между мъжете в морето и техните семейства. С времето те се променят в посока защита на правата на жените в смисъл на права на собственост, които в Норвегия се дават на екипажа, а не на плавателните съдове, или статут на редовна заетост в случая с Ирландия. Във Франция жените в риболовния сектор също формират организации, за да си извоюват статут на редовна заетост и така приносът им в предприятията да бъде признат. Същият подход прилагат жените в Италия, Холандия и Гърция, където също са формирани асоциации.

Следващата вълна в асоциирането на жените променя фокуса на стремежите им. Асоциациите във Финландия, Франция, Италия, Гърция, Ирландия, Испания и Великобритания работят за организирането на курсове за обучение. От една страна, те трябва да направят работата на жените в рибарските предприятия по-ефективна, а от друга да ги подготвят за заемане на работни места в други икономически сектори. Интересите им са фокусирани в няколко теми: безопасност на работата в открито море, психологическа подкрепа за рибарите и техните семейства след инциденти в морето, подобряване на условията на труд на борда на рибарските лодки, осигуряване на договори за членовете на екипажа.

Ролята, изпълнявана от жените в Регионалните консултативни съвети за рибарство, през последните години също е централна за много женски асоциации. Създадената транснационална мрежа например е с цел участие в Регионалния консултативен съвет за Северно море (Женска мрежа за Северно море). Така женските организации в рибарския сектор започват да играят роля в управлението на професионалните организации.

Организациите жените в рибарския сектор обичайно действат независимо от организациите на мъжете и са доброволни. Този независим статут на организацията дава на жените в бранша повече независимост. Такива организации съществуват на всички нива, от местно до европейско. Мрежата АКТЕА действа като група, представляваща всички женски организации в рибарството на европейско равнище.

Много от женските организации са изправени пред проблеми, сред които липса на средства за поддържане на дейността и незаинтересованост от страна на властите, макар те да ги използват за собствени цели. В резултат някои от организациите доминират, докато други се поддържат единствено от ентузиазма на своите лидери. Истински активните са организациите на жените, които упражняват професията, защото те защитават правата и интересите на своите членки, а понякога дори управляват ресурси (какъвто е случая в Испания).

В заключение, работата на женските асоциации в рибарския сектор не е нито безпрепятствена, нито лишена от разочарования. Промените, настъпили или на път да настъпят в резултат на усилията на асоциациите обаче недвусмислено показват, че това е правилната посока. Факт е, че женските организации се приемат като ценен партньор с полезен принос. В някои от проблемните области на румънския рибарски сектор като технологичното обновление на инфраструктурата и флота едва ли може да се очаква в непосредствено бъдеще жените да упражнят реално влияние за отчитане на нуждите им. В продължение на векове определени дейности са били привилегия почти изключително на мъжете и завоюването на позиции ще изисква по-систематични усилия, отколкото жените към момента имат готовността да инвестират.

Има други области обаче, където те биха могли успешно да поставят началото процес на отчитане на характеристиките на социалния пол в правенето на политика в сектора рибарство в Румъния, а също и на европейско ниво. Такива области са професионалното обучение и информиране, диверсификацията на дейностите в рибарските общности и комуникациите за популяризиране и повишаване на престижа на професията в обществото. Обединени в асоциация, жените притежават огромен потенциал за промяна в тези аспекти на индустрията и постигнатото дотук в Европа е доказателство за това.

Библиография

Frangoudes K. (2011). Women's contribution in Small-Scale Fisheries in the European Union, in Chuenpadee, R. (ed), World Small-Scale Fisheries Contemporary Visions, Eburon Gender and Fisheries & Aquaculture. BMZ. Future-Maker. GIZ.

Giulio Malorgio, Luca Mulazzani and CIHEAM Bari. Enhancing small-scale fisheries value chains in the mediterranean and black sea.

MacAlister Elliot and Partners Ltd. The role of women in fisheries report. DG Fish.

Piotr Lewandowski, Iga Magda, Jan Baran. Gender dimension of the labour markets over the past two decades. Newjobs Working Paper. 2013

S. Nicolaev¹, V. Maximov¹, V. S. Raykov State of small scale fisheries sector in the romanian and bulgarian black sea during the past decade. FAO General Fisheries Commission for the Mediterranean. 2013

State of small scale fisheries practiced in the Romanian and Bulgarian sectors of the Black Sea during the past decade.. Available from:
https://www.researchgate.net/publication/273133538_State_of_small_scale_fisheries_practiced_in_the_Romanian_and_Bulgarian_sectors_of_the_Black_Sea_during_the_past_decade

Women in fisheries: a European perspective. DG for Internal Policies. Policy Department. 2013

Zhao, M., M. Tyzack, et al., (2013), Women in English Fisheries: roles, contributions, barriers and prospects, in Urquhart J., Accott, G.T. (eds), Social Issues in Sustainable Fisheries Management, MARE Publications Series